

Ezüst oklevél:

Mi fáj? – Vörösmarty Gimnázium – Keleti István Művészeti Iskola 10. d (rendező: Keresztúri József)
Ahogy tetszik – Reménymókus, Pesti Barnabás Gimnázium (Budapest) – Keleti István Művészeti Iskola (rendező: Perényi Balázs)
Szó, szó, szó – Horváth Mihály Gimnázium, Szentes – Keleti István Művészeti Iskola (rendező: Keserű Imre)
Carmen-variációk – Kikunele Csoport, Pesti Barnabás Gimnázium (Budapest) – Keleti István Művészeti Iskola (rendező: Uray Péter)

Bronz oklevél:

Édesapám – Inárcsi Színjátékosok (rendező: Kovácsné Lapu Mária)

Nem művészeti iskolák**Arany oklevél:**

A dolog – Kecszi Csoport, Kistarcsa (rendező: Klacsán Csaba–Kovács Dániel–Urbán Zsanett)
Szép új világ – Szivárvány Színpad, Budapest (rendező: Almássy Bettina)

Ezüst oklevél:

Leander és Lenszirom – AKG csoport, Budapest (rendező: Szabó Attila)
Viktor avagy a gyermekuralom – Főnix Diákszínpad, Debrecen (rendező: Várhidi Attila)
Krónika – Pemzli Fúzió (Pest megye) (rendező: Pap Gábor)

Csoportos különdíjak a közösségi munkáért:

Csokoládéháború – Szeleburdiák Színpad, Pápa
Balhé Chioggiában – Kós Diákszínpad, Miskolc
A szűz és a hulla – Katonások, Kecskeméti Katona József Gimnázium
Fafestmény – Verkli Csoport, Budakeszi
Az ember tragédiája – Rézangyalok Csoport, Budapest, Szilágyi Erzsébet Gimnázium

Gyermekszínházi találkozó 2004-ben

Regionális találkozók – Eger, Nagyatád, Szeged

Majdnem minden megvan

Perényi Balázs

Három regionális fesztivál negyvenegy produkcióját láttam a XIII. Weöres Sándor Országos Gyermekszínházi Találkozó keretében. A csoportok tizenkét megyéből érkeztek. Ha tizenöt fős csapatokkal számolunk – sok az osztálykeretben dolgozó, vagy több osztályból összeálló, nagy létszámú csoport – közel hatszáz gyermekszínházi készített fel, felszámra is több – sok társulatnak van több vezetője – pedagógus. Az említett számok magyarázhatják, hogy következtéseimet országosan is érvényesnek tekintem. A látott produkciók mindegyike jó szemléletű pedagógusi munkát tükrözött. Egyértelműen jó feladatokat kaptak a gyerekek, a produkciókból visszakövetkeztetve valószínűleg jóízű munka zajlott a próbákon. Nem talákoztam a rendezői önmegvalósítás riasztó példáival, eleve művészi bukásra ítéltetett zagyva színházi kísérletekkel, felnőtt üzenetek (ideológiák) gyermekelődásba csomagolásával, a bulvárszínházi műfajok lélektelen és suta utánzataival. Nem láttam taszítóan ízléstelen produkciókat, nem feszengtem lehetetlen helyzetbe hozott, színpadon szé-

gyenlősen tébláboló kis színjátékosok miatt. (Természetesen a színvonal a megyei zsűrik munkáját is dicséri, de azt is bizonyítja, hogy tudtak miből válogatni.)

Úgy tűnik, létezik egy vállalható, majd mindenki számára elfogadható gyermekszínházi kánon. Mintha a célok és módszerek megítélésében egy nyelven beszélő alkotók, szervezők és zsűri. Mintha létezne egy közös szókincs, amelynek szavaival értelmes diskurzus folytatható a gyermekszínházzal foglalkozók között. Ezt bizonyítja, hogy a három helyszínen (Szegeden, Egerben, Nagyatádon) szinte „aggasztóan” egyetértettünk, egyet gondoltunk kollegáimmal, ezért döntéseinket percek alatt hoztuk és mindahányan jó szívvel vállaltuk. (Az oklevelek szignálása gyakran tovább tartott, mint a gálára jutó csapatok kiválasztása). Kivételes, és mindenképpen hasznos jelenség, hogy létezik ez a kánon, amit egyértelmű kijelentő mondatokkal le lehet írni. Számtalan félreértést, terméketlen vitát, vad indulatot generál a közös szempontok, gondolkodás és értékrend hiánya más korosztályok színjátékos közegeiben. Gon-

doljunk csak a felnőtt amatőrszínházak lehetetlen helyzetére, az alternatív színház fogalmának megfoghatatlanságára (lassan semmit nem jelent a szó: „alternatív”), a diákszínházas zavarodott és ingerlékeny közegére. Bátoran kijelenthető, hogy jelenleg a gyermekszínház az amatőr színház legfontosabb – legtöbb alkotót foglalkoztató – és egyben legkiegyensúlyozottabb színvonalú területe. Személyes becsléseim szerint országsszerte ezres nagyságrendben hoznak létre esztétikai és pedagógiai értéket hordozó előadásokat kiskorú színházcsinálók elszánt nevelőik vezetésével.

Nemcsak az alapfogalmak, teszem azt, az alkotó tevékenység alapvető motívumainak, módszertanának tekintetében érhető tetten a fentebb említett konszenzus, hanem létezik egy sokak által ismert és beszélt gyermekszínházi formanyelv. Eszköztár, amit a társulatok többsége mozgósít az előadások létrehozásakor. Jelentős amatőr, diák- és gyermekszínházi előadások nagy leleményei töltötték fel ezt az arzenált. Néhány példával szemléltetném, mire gondolok. Gyakran találkozunk a játsszók által megjelenített helyszínekkel – vár, erdő, malom stb. Előadásaikat sokszor tagolják effekt hangszeres – dobok, perkák, sípok – hangjával. Nem ritkán a szemünk láttára lépnek szerepbe, ahogy egy ruhadarabot – kalapot, sálat felvesznek, lényegülnek át úgy, hogy egy-egy kelléket – tarisznya, vándorbot – megragadnak. Nincs is ezzel semmi baj, hiszen ezek a formai jegyek nincsenek levédve, átvételük nem lopás. Valós és súlyos probléma azonban, hogy ezeket az elemeket igen sok rendező-tanár nem fedezi fel, és nem is fedeztetni fel a játsszókkal. Nem értelmezi újra ezeket az elemeket, nem „tölti fel”, hanem csak használja, már-már magától értődően: rutinból. A formalizmus akkor is formalizmus, ha éppen a „kreatív” jelzővel ellátott formákat variál egy alkotás. A készen kapott panelek, ha mechanikusan használjuk őket kulturált, de élettelen, „általános” színházhoz vezetnek. Pedig a színház – minden színház(!) – pontos és egyedi válaszokat vár, minél konkrétabb és személyesebb kérdésekre. Nem hiszem, hogy valóban hatásos produkció készülhet úgy, hogy egy másik csoport szövegét és előadókottáját egy az egyben átveszi egy csapat. (Pedig nemegyszer megesik az ilyesmi.) Nem is kínálhatunk hálás feladatot tanítványainknak, ha a már meglévőt kell lejármuiuk. A színház legfontosabb nembeli sajátosságai: jelenidejűsége, elevensége és személyessége sérül ilyenkor menthetetlenül.

Sokszor sok színjátsszó volt már „pad”. Önmagában semmit nem jelent, ezért teljesen érdektelen, ha valaki egyszerűen négykézlábra ereszkedik, hogy társára rátelepedjen. Színpadra kell vonszolni egy igazi padot, ha parkban játsszódik a jelenet, mert az „emberdíszlet” találmány már foglalt? Nem! Ha a játsszós tudja hol található (egy eldugott faluban, vagy a Montparnasse-on), kiknek a tulajdona az instrumentum (egy öreg grófé, vagy egy kertvárosi óvodáé), érti mi zajlik majd rajta, akkor eltűnődhet, hogy milyen is legyen az a bizonyos pad. Díszesen pökhendi, vagy önbizalom hiányában rogyadozó? Át kell lelkesíteni az eljátszott tárgyakat, akkor van mit játsszani a „padnak”. Ebben az esetben a színjátsszós egyedi megoldást hoz majd a színpadra állítás kihívására, ezáltal sokkal jelentésebb, dúsabb, tehát jobb elő-

adás születik. Még egy példa. Nem szabad megelégedni meg azzal, hogy dobütés választja el a jeleneteket. Érdemes elidőzni azon, milyen eszközön (hangszeren, vagy megjelenített közeget jellemző tárgyon), milyen zajt (zeneit vagy szándékoltan kellemetlen hangzásút) csap kicsoda (hol van a színpadon, szerepben teszi-e vagy sem, amit tesz stb.)! Hasonló módon „sajátíthatjuk el” a többi készen kapott ötletet. Mindent üres formának kell tekinteni – hiszen önmagukban az -, mindent (újra) meg kell tölteni. Talán kissé hosszasan időztem ennél a problémánál, de túl sok korrekt, mindamelllett érdektelen előadást láttam mostanában, melyek a fentebb vázolt kényelmes szemléletről árulkodtak.

(Láttam ugyanakkor egy elbűvölően szellemes, és lendületes játékot Egerben a szatmárnémeti Midipo csoporttól, amelyben egymást követik a dilettáns, igen szakmaiatlan megoldások – például középen egy trónus állt, körötte félkörben az udvar népe, és ha valaki szólt, hát egy lépést előlépett stb. Vezetőjük, Pataki Enikő valószínűleg nagyon jó pedagógus és igazán tehetséges rendező. Kezdő és határon túl dolgozik, ezért semmit sem tud a gyermekszínházas formakincséről, nem járt fesztiválokon, nem látott előadásokat, viszont érezhető, hogy előadásának összes eleméért megdolgozott csoportjával, akiket ösztönösen remekül irányít. Természetesen sokkal jobbakká lesznek, ha megismerik kortársaik előadásait, biztosan tanulnak ezekből, át is vesznek néhány megoldást, de biztos, hogy közben nem veszítik el szenvedélyes alkotói attitűdjüket, amivel rákérdeznek a világra és a színházra.)

Nagy segítség rutintalanabb rendező-tanárok számára, ha kész „forgatókönyvből” dolgoznak, olyan szövegből, melyben nemcsak a dialógok vannak leírva, hanem a színpadi akciók is. Ilyenkor még jobban kell ügyelni, hogy a színjátsszósok átlélessítsék a megadott cselekvéseket. Hat előadást is láttam, ami a Drámapedagógia Társaság igazán nagyhatású (1999-es) drámapályázatára érkezett szöveg alapján készült. A „Thalia szeke-rén” című kötet gyakorló drámatanárok, színjátsszórendezők forgatókönyveit gyűjtötte egybe. Jelentőségét bizonyítja, hogy évről-évre sikerült előadások készüljenek ezek alapján. Jó lenne, ha a hiánypótló kiadványt újabb követné. Három csoport is eljutott a regionális döntőig Sóstói Andrásné *Főzzünk kalamászt* című szerkesztett játékának színpadra állításával. A szegedi Tabán Művészeti Iskola elsősei Domonkos Ildikó vezetésével bátran és kreatívan viszonyulnak a szöveghez. A kicsik nemcsak önfeledten és összeszedetten játsszanak, hanem szerepbe lépve valódi színpadi helyzeteket teremtettek. Energikus, szép előadás, az egyik legjobb „Főzzünk kalamászt”, amit valaha láttam, pedig nem kevés versenytársa akad. Ágoston Attila meghatározó leleménye, hogy kamaraterembe, arénaszínpadra komponálta a produkciót, a nézők körbeülnek a játsszók köré. A jutai (Somogy megye) Szamóca csoport produkciójának fűtöttebb pillanatait megemelte a nézőtér közelsége, de természetesen a bizonytalanság, a zavar – ami szinte törvényszerű egy alsós csoportnál – árulkodó jelei is felerősödtek a karnyújtásnyi közelségben. A kisújszállási Kossuth Lajos iskola („Palacsinta” csoport) apróságainak kiváló ta-

nulmány volt a Főzzünk kalamászt (rendezte Oláhne Horváth Ibolya). Egy-egy pillanatra élvezetes színház, hatni képes színjátszói energiák lendítik, egyéni színek teszik izgalmassá; máskor lejárják a kottát becsülettel. Jó választásnak bizonyult alsós csoportok számára a Főzzünk kalamászt, nemigen értem viszont, hogy miért nem tüntetik fel a csoportok az általuk színre vitt szöveg szerkesztőjének nevét (nemcsak idén, az elmúlt években sem). A szerkesztés, válogatás, színpadra alkalmazás: teremtő tevékenység, tessék tehát kiírni Németh Ervin, Sóstói Andrásné, Szabó Miklós, Tátrai Judit és Pajorné Molnár Magdolna nevét, ha munkájuk a csoport segítségére van! (Az említettek szövegeivel igen, nevükkel azonban nem találkoztam a fesztiválon.)

Több olyan előadás is szerepelt a programban, amelynek szöveggönyvét jó szívvel fogom kiajánlani, ha megjelennek, és elérhetőek lesznek. Ferenczi Katalin kitűnő színpadi játékot állított össze saját gyűjtésű szüreti népszokásokból. Remek helyzetek, műves nyelvezet, valódi drámaiság jellemzi a *Dolgos hétköznapokat*. A szöveg lehetőséget ad érdekes karakterek megformálására, nem egy jól játszható szituáció van benne. Meggyőződésem, hogy a szerkesztett népi játékokban is (mikro)szituációkat érdemes keresni. Emberi akaratok, szándékok, érzelmek olvashatók ki a népszokásokból, mondókákból, ezeket eleven színházként érdemes előadni, el kell feledni a népi kultúra tiszteletéből fakadó pátoszt. A csongrádi Jövönkért Alapfokú Művészeti Iskola Zsizsik csoportja szellemes és igényes produkciója felmutatta rendező tanáruk gyűjtésének minden erényét.

Nagyon értékes gyűjtő, szerkesztő munkát végzett Kovács Lászlóné. *Legények és leányok* című előadásához népi csúfolódókat gyűjtött egybe. A Székkutasi Művészeti Iskolások Suli Színpadának előadásában vallo-másos hitellel szólaltak meg a csúfondáros rigmusok. A folklór szövegek a csoport tagjainak életkori problémáikról kezdtek szólni. A stilizált (nép)nyelv által teremtett távolság nemhogy akadályozta, segítette a személyes fogalmazást. Ötödikes-hatodikos fiúk és lányok feszült-ségtől terhes egymás felé fordulásáról, egymás tekintetének zavart kereséséről szólt az előadás, melynek csúcspontja az elfogadás, az érzelmek válásának pillanata volt: szerelmes leány megfogta a szerelmes fiú kezét.

Általános tanúság, hogy akkor születik izgalmas, élő színház egy népi játék színrevitelekor, ha egyéb szándék is vezeti a színjátszókat, mint a hagyományápolás tiszteletre méltó motívuma: igazi közölnivalójuk van a tradicionális szokáscselekvésekkel. Valaha a népszokások az emberi élet alaphelyzeteit ritualizálták, emelték el – a színház feladata, hogy újra egyedivé tegye az általános érvényűt, maivá a múlt idejét.

Élő műfaj a verses összeállítás. Ezt bizonyítja az általam idén látott négy pódiumjáték. Mindegyikben vannak sűrű pillanatok, szép képek, erős megszólalások, de vannak versek, amelyekhez nem sikerült jelentésszerű akciót vagy képet, izgalmas szituációt, érdekes megszólalásmódot (dialógussá tördelés, kórus, ének stb.) rendelni. Talán mert nem világos a közlési szándék, ami belülről „instruálna” minden megszólalást, és lehátna a maradék általános pátoszt, verseket tisztelő meghatott tónust? (Természetesen nem azt várom el, hogy könnyen lefordítható élethelyzetekben mondják el a verse-

ket.) Talán azért, mert hiányzik az alkotó közösség minden tagja által megértett, megélt meghatározó gondolat, ami világos színpadi fogalmazásra készítené a színjátszókat – hiszen szükségét éreznék, hogy a befogadó üzenetük összes árnyalatát megértse? Talán, mert nincs drámai íve az összeállításoknak, ami rákényszerítené a nézőt, hogy értelmével, érzelmeivel mindvégig kövesse az előadást? Igazán szellemesek a siroki Paff Színpad *Rikoltások* (Tátrai Judit–Pajorné Molnár Magdolna / Thalia szekeren) jó tucatnyi esernyőre komponált etűdjei. Rajnavölgyi Vilmos jól mozgatja lelkes és felszabdult csapatát. Elmélyült kamasz játék a mezőszilasi Weöres Sándor összeállítás (*Áthallások* – szerkesztette és rendezte Illés Györgyi). Azonban sem az egységes, valóban kreatív színpadi nyelv (Sirok), sem az erős atmoszféra (Mezőszilas) nem óvta meg az említett pódiumjátékokat attól, hogy emlékezetes szilánkokra hulljanak.

Kitűnő előadások születtek a gyermekszínjátszók kedvenc kötelező olvasmányjaiból, a János vitézből és a Lúdas Matyiból. Rendkívül rokonszenves szemléletet tükröztek ezek a produkciók. Felfedezték önmaguknak a remekműveket, értelmezésükben azt játszották el, ami számukra fontos. Nem dermesztette a színházcsinálók alkotókedvét ájult tisztelet, de nem fordították ki, húzták le, butították el a csodálatos alkotásokat (pedig milyen sokszor látunk ilyesmit a poszt-posztmodern kortárs színházban). Szerencsére a gyerekek nem játszottak a szöveg ellen, nem adták szimpla paródiáját, nem demonstrálták, hogy nem értik, távol áll tőlük, mert klasz-szikus és érthetetlen. Az előadások közel hozták Petőfi Sándor és Fazekas Mihály alkotásait.

Török László és a szabadszállási Kislajtorja *Lúdas Matyijában* három előadásra elegendő ötlettel találkozunk. Minden narratív szöveget játékká formálnak, minden nehezen szcenírozható helyszínre (erdő, vásár) és akcióra van eredeti megoldásuk (gyógyfűszedő várnép, nézők közt szemezgető, rolleros lány a Döbrögi kíséretét elcsaló lovas). Csoport és vezetője szemmel láthatóan kedvvel időzött el az izgalmas feladaton, hogy az előadás minden momentumát kitalálja. Nem elégednek meg azzal, hogy a diák- és gyermekszínjátszás nagy, közös formakincséből emeljenek át találmányokat. A lendületesen szemtelen, pimaszul izgalmas, vad, mégis intellektuális humorú játszók eredeti tehetségét a kitűnő pedagógus-rendező fedezi fel, bontakoztatja ki és mutatja meg a számukra. Helyenként a csapongó ötletek megtörik a jelenet ívét. A hatás dramaturgiáját szem előtt tartva érdemes lett volna szelektálni, hogy ne „dekonstruáljon” olyankor egy-egy nagy poén, amikor a konstrukció – vagyis a szituáció – nagyon érdekes, és viszi a nézőt a jelenet. Az egyetlen érvényes keretjátékot ebben az előadásban láttam, pedig találkoztam jó néhányval. A fölösleges keretjáték jellemzője, hogy később a történet elmesélésekor elfelejtődik, és nemigen hat már a játékra. Nem értelmezi át, nem árnyalja folyamatosan az elmesélt történetet. Legtöbbször bejönnek a játszók, akiket valami kvázi élethelyzetben látunk – kirándulás, napközi, házibuli. „Civilben” azt mondják, hogy játsszuk el ezt vagy azt a – legtöbbször kötelező – művet. (Szinte mindig hamis ez a színpadi „civilség”, az egyik legnehezebb színészi feladat megformálni a hitelesen közvetlent.) Na, és a többiek, hát minden kétség

nélkül rávágják a kimódolt kérdésre: miért is ne! S már indul is a játék, aminek semmi köze a prólóhoz. A gesztus jelentése egyértelmű: egyszerűen és eszköztelesen akarja a társulat saját olvasatát elénk tárni, kerülik a hamis nagyszínházi manirokat. Csakhogy ennek az előadásból kellene kiderülnie. Visszatérve a szabadszállásiahhoz: Lúdas Matyijukban egy a társai közül fejfel kimagasló, ballonkabátos, szemüveges fiú, fancsali arccal rontja el a többiek szórakozását (nem engedi kosarazni őket stb.). Élesen fogalmaznak, nem csak úgy nagyjából elővezetik a köznapie élethelyzeteket. A kelletlen arcú játékelrontó, a közösség kedvetlen és rosszindulatú bomlasztója lesz később Döbrögi. Remek! Végre valaki figyelmesen elolvasta a Lúdas Matyit és kiemelt belőle egy kétségtelenül drámai momentumot. Kibontotta a közösség és nagyhatalmú („nagy erejű”) vezetőjének feszült viszonyát. Mindenki Lúdas Matyi, a játékos egy sapkával jelzik az aktuális címszereplőt. (Még ez a sokszor látott megoldás is többletjelentést kap a játékban. Nem csak arról a praktikus megfontolásról szól, hogy mindenkinek szerepet kell adni. Az előadás a közösségről szól – legyen hát mindenki Lúdas Matyi.) Persze az „uraság” végül megjavul, és mosolyogva tartja a hulahoppkarikát – rengeteg mindenné varázsolták át korábban a játékszert –, a kosárgyűrűt. Szellemes és igaz játék.

Egerben a kókadi Gólyahír színjátszó kör hagyományosabb felfogásban mutatta be Fazekas Mihály remekét. Remek főszereplő, jó néhány sikerült jelenet, de az elmélyültebb komédiázáshoz figyelmesebb szituációelemzés, a viszonyok drámaibb kibontása szükségeltett volna. Sok Lúdas Matyit láttam, amelyben anya és fia, szükségaván, de nagy emberismerettel ábrázolt kapcsolatára színpadit megúszásra ítéltetett előjáték. A kókadiaknál igazán tehetséges színjátszó (később kitűnő javasasszonyt játszik) zavartan söprögeti a színpadit semmit, miközben Matyi „lustán” lustálkodik. Pedig mennyi dráma rejlik a nincstelen, gyermekét egyedül nevelő, hajszolt anya, és mihaszna fia feszült kapcsolatában. Érdemes feltenni a kérdést, hogy miért nem mer hazamenni Matyi a vásár után? Hogyan és miért válhatott tudós doktorrá külföldön – „csinálhatott karriert” – ez a semmirekellő? Mi motiválta? Rengeteg izgalmas, tizenévesek számára húsbavágó kérdést vet fel a Lúdas Matyi.

Kétséges, hogy érdemes-e átírni az alapmű mondatait, főként, ha jól mondható, tömör mégis érthető költői nyelven szólnak. Poétikus nyelv időtlensége és színpadit játék aktualitása, érvényessége nemhogy lerombolja, inkább felerősíti egymás hatását. Csak akkor érdemes átfogalmazni, ha a szövegbe kerül saját mondatok, anakronizmusok, stílusatlanságok jelentést hordoznak – mondjuk az ábrázolt világ és korunk valóságának tragikus vagy kacagató kontrasztjára mutatnak rá, vagy egy figurát jellemeznek, esetleg az adott jelenet közegét festik stb. Ráadásul a színpadit szövegek, még a naturalista drámák dialógjai is lüktetően ritmikusak, amihez hasonlóan rafináltan természetes dialógokat írni nem könnyű – borzasztóan nehéz.

Hasonló, egyszerre merész és mives, könnyed és súlyos előadás a kaposvári Bárczi Gusztáv speciális szakiskola *Szerelmi története*, ami a János vitéz alapján készült. A frenetikus játékban Jancsi–Iluska „szerelmét”

meséli el. Pucz András bátran és következetesen húzott. Jancsi világgá menetelét követően a hazatérő János vitézt látjuk, aki rögvest Tündérországra kerül, hogy a tóba sírról tépett rózsát hajítva rátaláljon szerelmére. Paródia – definiálja a műfaját a produkció, de vitába száll nek a szerénykedő meghatározással. Több ez a játék! Minden vad ötlet dacára elválásról, egymásra találásról, vágyról és beteljesülésről szól az előadás. Kicsit megrémülök, amikor Iluska mellé jól megtermett, menyecske ruhás, szőrös lábú ifjú huppan a patakba, akit Jancsi alaposan szemügyre is vesz. Szerencsére ez az egyetlen majdnem ízléstelen poén, ami annyira érvényteleníthető a játékot, hogy utána nemigen lenne érdemes a János vitézt felmondani. Ugyanis a legmerészebb parafrázis készítőinek is tudniuk kell, hogy az alapvető, – figurák akaratait, szituációkat – meghatározó erők felülírásával lehetetlen, és értelmetlen eljátszani egy történetet. Jancsinak szeretnie kell Iluskát, és irtóztató haraggal gyűlölnie a banyát. Ha Jancsi és a mostoha nem csapna össze igazán, ha a fiú haragja, a vénasszony riadalma nem lenne félelmetesen igaz, nem lehetne fergeteges komikus sem. Pazar a narráció! Öltönyös fiú és „népi”, mezítláb lány mehökkentően jól, a szöveg retorikus szerkezetét tökéletesen visszaadva, nagyszerűen poentírozva finom iróniával, megejtően hitelesen mesél. Megszólalásaik átértelmezik, árnyalják, ellenpontosítják a jeleneteket, amelyeket a rendező-tanár énekelte dalok tagolnak. Pucz András színpadit jelenléte súlyos, mégsem toladó, remekül gitározik és énekel. Közismert, negédessegig érzelmes nóták visszafogottan túlfeszített, parodisztikus előadása pompás humorforrás. Mikor a gazda áthajtja a kerítésen Jancsi bőrdíjút, megszólal a „Filléres emlékeim”, az elkergetett fiú pedig szomorúan elcsomagolja kacatjait. Felejthetetlen! A nemes paródia teljesíti a parodizált műfaj, alkotás által megköveteltet, csak éppen kissé túlhatja azt. Átütő közönségsiker volt az előadás. Ez annak is köszönhető, hogy Pucz Andrásnak és társulatának nemcsak jobbnál-jobb gegjei vannak, hanem a rendező nagyon ért ezen ötletek elrendezéséhez, belső ritmusához. Elemezni, tanítani kellene ezt a tudást, mert bizony nem könnyű mesterség.

Mesteri, tanítani való munka Takács Tünde *Megnézzük a János vitézt?* című előadása is a siófoki Turbó Csígasokkal. Kezdjük mégis a problémáimmal, pontosabban egyetlen problémám van csak, hiába kutatok jegyzeteimben. Ezen az adaptáción is lötyög a keretjáték. Gyakorlatilag fölösleges, és mint minden szükségtelen elem, elhagyandó. Bezúdul egy kisiskolás osztály, valaki felveti, hogy „megnézik-e a János vitézt?” – ami a többiek igenlően válaszolnak, persze. Ennyi. Ezen túl remek minden. Az érzéletes, szituációt szolgáló közös játékokban megannyi színes és felszabadult kisgyerekek. Cselekvéseik nem alibi akciók, valódi feladatok. A zsványtanya vad lakói megannyi kis betyár, mindenki ugyanazt csinálja, testsúlyát kissé előre billentve szinte rádőlnek Kukorica Jancsira, de mindenki másképpen, egyéniségének megfelelően teszi dolgát. Játsszik. Egy kórusakció nem akkor jó, ha mindenki pontosan ugyanazt, ugyanúgy csinálja. Ez nem dzsesszbalett! A homógen, arctalan tömeg a legritkább esetben érdekes színpadon, ha egységről beszélünk, akkor egyének összekapcsolódásáról van szó, különböző személyiségek mozdulnak együtt. Hatásosak és kifejezőek (fenyegető-

ek, otthonosak stb.) a térformák, amiket lenyűgöző pontossággal, villámgyorsan hoznak létre a kis színjátszók. Minek köszönhető ez a „fegyelem”? Hogy tudják, mit jelent az adott jelenet. Nem egy térbeli helyzetet memorizálnak mechanikusan, hanem a játék belső történéseit élik meg. Nem lélektelen alkotóelemei egy testből épülő konstrukciónak, hanem tudják, az ő délceg lovaglásuk nélkül nem teljes a huszárcsapat. Minden pillanatban játszanak, megmutatnak. Végül diadalmas példája az előadás annak, hogy nem érdemes lebecsülni az apróságok színészi képességeit. János vitéz – igazi, nagy ívű alakítás. Jancsi maga a felszegett állú önérzet, a nyakasságig következetes elszántság. Erős jellem: „komoly” férfiember. Hiába az igencsak bájos francia királylány csábító mosolya, hű marad Iluskához. Kedvese szemébe néz, aki finom mozdulattal megsimítja arcát, nagyon egyszerű, mégis kevés hitelesebb megnyilvánulását láttam a gyöngéd intimitásnak. A Turbó Csiga jól sikerült szövegváltozata is mutatja, hogy érdemes jeleneteket elhagyni. Érdemesebb az epikusan szerzteágzó történet egy részét, egy irányát megtartani, mintsem minden jelenetet az értelmetlenségig meghúzni és végigszáguldani a teljes sztorin. Inkább a jól játszható szituációkat kell kibontani – mondjuk a királylány visszautasításának komoly próbatételét –, megérteni és megjeleníteni a helyzet emberi tartalmait, ahelyett, hogy a mindenki által ismert klasszikus illusztrálná az előadás.

Átütő előadást dramatizált népmeséből egyet láttam, a Kísérleti Színpad *A lókötő tündérek* című játékát, Felsőszentivánról. Példaértékű az indítása. A földre kucorodó lehajtott fejű játszóknak varázsszöveget duruzsolnak egyre hangosabban, kezük szárnnyként verdes mind szélesebben és gyorsabban. Felemelkednek lassan. Ősi elbeszélések varázsos légköre árad szét, álomszerű szárnyas lények idézik elének a mesét. Legtöbbször taszít a rituális színház megjátszott elragadtatása, de Kalmár János csoportvezető egyszerű és erőteljes szellemidézését áttelekesíti a gyermekszínjátszók szilaj, mégis imponáló, összefogott, odaadó, mégsem hamisan fennkölt regölése. Ritka az az előadás, amelyik első pillanattól magával ragad, és nagy a veszély, hogy a túl erős kezdés után megül a játék. Érdemes energikus közös játékkal indítani (közös zenélés, éneklés, szelvésgyors beöltözés, színes kavalkád, megkomponált zürzavar), hiszen a gyerekek „állapotba kerülnek”: az összehangolt energikus akciók felszabadítják őket, a végrehajtás fegyelme koncentrálna figyelmüket. Ugyanakkor nagy a kockázat, hogy miután „felrobbant a színpad”, a halkabb, néhány szereplős jelenetek érdektelennek tetszenek majd. Ha a beálló csöndet nem tölti ki a színjátszók jelenléte, ha nem elég intenzív az első megszólalás, ha nem elég kidolgozott az első szituáció, megfagy a levegő, és a nézők távolabbra kerülnek az előadástól, mintha soha se lettek volna közel. Szerencsére a Kísérleti színpadosokkal nem ez történik, egyik lábukról a másikra állnak, úgy feszíti őket a közlésvágy, kirobbanó energiával szólnak, gesztusaik túlzásig lendületesek. A harc a tündérek és az elalvás ellen pipázással védekező szegénylegények között hullámozó összecsapás. Belélegeznek és kipréselik a levegőt, elfújják az ármánykodó lényeket. Ha hirtelen két oldalt kirohannak a szépszájú szereplők, a kiürült színpadon álló szerelemesek kettősének intimitása igazi érzéki élmény. A csapat atmoszfératerem-

tő készségének érzékeltetésére elég, ha leírom egyik legerősebb hatású képüket. A kegyetlen király udvarát úgy érzékitik meg, hogy rémulten zúdulnak le, és felsorakoznak az első sor elé. Kezükben egy-egy karó, melynek végén a próbát meg nem állók (báb)feje éktelenkedik. A játszóknak zümmögnek, láthatatlan legyek raja szállja a hercegi ifjú arcát. Szinte érezzük a rohadó fejek bűzét. A legkisebb fiú, aki „megdönti” a ravasz rémkirály uralmát, pöttöm, kalapos lány, de tekintetéből süt az értelem, mozdulataiból a határozottság. Azonban gyöngéd és figyelmes, amikor lakli testvéreit eligazítja, ahogy kell. Persze a nyomorult sorsú sokgyermekes család boldogul végül. Mint a mesében.

Született kitűnő előadás felvonásnyi terjedelmű színdarabból is, az egri találkozó mindkét gálára bejutó előadása ilyen volt. Tersánszky Józsi Jenő *Síró babák* című mesejátéka érzelmes Hamupipóke történet. Könnyen önsajnáló érzégsbe fordulhat a belőle készült színjáték. Nagy Zsoltné és Tóth Gabriella rendezők elkerülik ezt a csapdát. Nagy gonddal elemezték szituációkat, meglelték a kicsit szépelgő szöveg mély drámaiságát, amit aprólékosan kidolgozott, részletező realista játékkal átélhetővé tettek. Bár a tizenéveseknek a legritkább esetben van meg ehhez a fogalmazásmódhoz a megfelelő színészi eszközkészletük, ebben az előadásban egészen intenzív, mégis árnyalt, és legfőképpen igaz(!) alakítások sorával találkozunk. Szépek a ruhák, rendben vannak a bútorok, nincs bántó, a választott korszakba nem illő tárgy. Kifejezetten tetszetős a városi forgatagot festő jelenet, szívesen elidőz a szem a finom akciókon, karakteres figurákon. Sok munkával, jó ízléssel készült, igényes produkció. Egységes tárgyi környezettel, viseletekkel, eszközökkel, bútorokkal találkozunk a nyírbéltiek *Nehéz betegség* című jelenetsorában. Kisteherautót megtöltene, annyi tárgy kerül a zsúfolt színpadra. Következetes realista szcenírozás, még a sült szárnyas is ehető. A színre állítás legfőbb erénye mégsem az alaposág. A Nefejejs csoport előadása falusi környezetben játszódó egyszerű történet egy túlféltett, levegőtől is zárt kislányra féltékeny vásott húgról, aki nagy betegséget színlel, hogy őt is kényeztessék: kapjon a gyengélkedő testvéreinek sült kacsából. Fazekas Bertalanné színjátszóit értik és ismerik a megjelenített alakokat, eljátsszák nemcsak a szöveg elsődleges színtjét, hanem a szavak mögött megsejthető érzelmeket, akaratokat is. Élénk komédiázó kedv jellemzi a csapatot, de a legjobb fajta humort képviselik: sodró lendületű játék és érzékeny emberábrázolás fakaszt nevetést.

Renezánszát éli az életjáték. Volt idő, mikor úgy tetszett, hogy eltűnik a műfaj, mivel nem képes a közvetlen, direkt forma az összekuszálódott valóság megragadására. Banális életanyagot – általánosítás és leegyszerűsítés a színpadon mindig igaztalan – banálisan megfogalmazó produkciók készültek sorban. A készítés mégis erősebbnek bizonyult, hogy a tizenévesek megtalálják a pozíciót, ahonnan rálátnak saját életükre, hogy a színjáték által értelmezzék a világ nyugtalanító jelenségeit és megfogalmazzák kritikájukat.

Az Abakusz ötödikes, hatodikos gyerekei (Debrecen) két népmese történetébe illesztették életteli rögtönzéseiket, majd dalokat írtak és musical formáltak mindebből. Enyhén túlbonyolított, túlterhelt, nehézkes a meseszöveg, de tele van jobbnál-jobb jelenetekkel, nagyon

őszinte, kirobbanó energiájú alakításokkal. Sokat tud és merészen sokat árul el a *Ne szólj szám, nem fáj fejem* a testvéri marakodásról, a túlféltő és a gyermekeivel folyvást elégedetlen anyákról, a tizenegynéhány éves fiúk és lányok szerelméről. Mozgásban elbeszélte életjáték Szeszák Szilvia *Nyári céció* című előadása. Az Apródok falun unatkozó lányai versengenek az egy szem vidékre érkező fiúért. Megejtően szerény előadás, egyszerű emberi gesztusokat, egyértelmű közléseket formál mozgásszínházzá, minden művészi allúrt kerülve. A játsszók nem kényszerülnek rá, hogy olyan elemek suta elővezetésével tárják fel képzetlenségüket, amiket hosszú évek tréningje után tudnának csak végrehajtani. Járható, végtelenül rokonszenves útnak tűnik a diósgyőri alakulat mozgásszínházi kísérletéből sejthető metodika. Az agárdiak *Majdnem próba* című produkciója ismerős, sokszor látott alaphelyzetet bont ki. Színjátsszók várnak a csoport vezetőjére, és a tétlenség feszültsége összeugrasztja a nagyon különböző fiatalokból álló csapatot. Kezdetben inkább típusokat, mint egyéniségeket mozgat a játék (plázacica, érzékeny lány, a csoport kókler bohóca), de az ügyesen bonyolított összecsapások során finoman egyénítik a figurákat. Kiderül, hogy az életben játszott szerepek milyen sorsokat fednek. Cziczó Attila rendező-tanár igen adottságosan ír lélektani-realista „drámát” a csoport improvizációiból, jók a dialógok, megsejtetik az elhallgatottat, egyre többet tudunk, értünk meg a kezdetben egészen sablonosnak tetsző alakokról. Minden szereplőnek van elfogadható, alakot hi-

telesítő életigazsága. A viszonyok, és velük az ábrázolt figurák változnak azáltal, hogy feltárják – kiadják – magukat. Egy más csoportok számára is jól játszható életkori dráma közös megírásának lehetőségét éreztem a Fészek Színház előadása közben. A *Majdnem színház* még nem az – majdnem dráma –, de a következő már lehet, hogy egy igazán értékes kamaszdráma lesz.

Jelentős, formateremtő előadás a Galéria Csoport (Dombóvár) *Vajh* című produkciója Hajós Zsuzsa rendezésében. Lepellel letakart dobogó a „világszínpad”, ide lépnek fel a felnőtt világ monomániásan túlpörgő, hajszoltan boldogtalan szereplői, hogy a dobogó szélén csendes szomorúsággal figyelő ikerpárt bevezessék az életbe. Nem lehet csodálkozni, hogy nem sok kedvet éreznek hozzá az értelmes tekintetű kicsik. Kamasz „Óriáscsecsemő”, szélsőséges humor, elképesztő energiával, kézzel-lábbal, arccal, hanggal hozott figurák. Fergeteges, groteszk kavalkádót árnyaló költőiség, végül – s számomra ez az előadás legvonzóbb sajátsága – valóságnak feszülő szarkasztikusságig intellektuális szemlélet. A kicsik csalódottan „visszaszületnek” a dobogó alá, az apa határtalanul boldogtalanul ácsorog az emelvényen. Torokszorító pillanat! De nem ez a zárlat! Igazán hálás vagyok a lebegtetett és ironikus „boldog végért”: a két kicsinek megesis a szíve apukán, és váratlanul előbukkannak a fekete lepel alól. Mégis élni kell! Talán érdemes is, ha ilyen kritikusan, szenvedélyes értelemmel látnak át a fiatalok a mi kis világunkon, ha ilyen svunggal rontanak neki a hamisságoknak.

Regionális találkozók – Zalaszentgrót, Vác

Gyerekszínjátsszó műhelyek

Sándor L. István

Az általam látott két regionális fesztiválnak az volt a legkedvezőbb tanulsága, hogy léteznek még színvonalas gyerekszínjátsszó műhelyek, továbbra is dolgoznak azok a pedagógusok, rendezők, akik remek csapatokat tudtak felnevelni, akik a magyar gyerekszínjátsszás egészében is fontos előadásokat tudtak létrehozni.

A zalaszentgróti találkozón lépett fel a csehimindszenti Pöttyös Hagyományörző Csoport. Horváth Barnabásné évek óta a gyerekszínjátsszásban kurióznak számító feladatot teljesít: falusi hagyományokat tart életben, az adott közösség tradícióit, helyi legendáit adja át a gyerekeknek. Előadásaikban – így az idén bemutatott *Kővé vált boszorkányban* is – a megjelenített népszokások sajátosan keverednek falusi életképekkel, illetve a belőlük kibontakozó egyedi történet jeleneteivel. Ezek mindig egy-egy csehimindszenti „legendát” dolgoznak fel, amely valóban megtörtént a faluban két-három generációval ezelőtt.

Ugyancsak itt lépett fel a magyarpolányi Galagonya Gyerekszínpad. Ez viszonylag friss, de ígéretes szemléletű műhelynek számít. A tavalyi debreceni döntőn az idősebbek szerepeltek, Zalaszentgróton a fiatalabbak mutatkoztak be. A Molnár Anikó vezette csoport egy tornatermi környezetbe helyezve, személyes áthallásokkal tüzdelve játszotta el az *Álomkapu* című előadást,

amelyet különféle mesemotívumokból a gyerekek maguk állítottak össze.

A celdömölki Soltis Színpad is gyerekszínjátsszó előadással jelentkezett. Az Ihsz Csilla vezette csapat a *Lúdas Matyi* dramatizált változatát mutatta be. A történet azonban a csoport szerepigényei miatt igencsak el-kanyarodott az eredeti mesétől, az új figurák kissé erőltetett szituációkat kényszerítettek ki (például a darab nagyrészt a Döbrögi és Lúdas Matyi és közös szerelmük között kialakult háromszög helyzet körül bonyolódott), így a láthatóan nagy gonddal vezetett, tehetséges gyerekek nem mindig tudták hitelesíteni a helyzeteket.

Fellépett Zalaszentgróton a győri Arrabona Gyermekszínpad is, akik szintén évek óta jelen vannak a találkozókön. (Tavaly egy másik csoportjuk az országos döntőig jutott.) A Frankó Tünde és Kopfschlagel Krisztián vezette csapat *Don Cristobal és Dona Rosita tragikomédiáját* mutatta be, a történet elmesélése helyett azonban inkább a spanyol táncmozdulatokat használó kórus mozgásainak, jelenlétének megkomponálására helyezték a nagyobb hangsúlyt. Tóth Szilvia egy másik győri csoport előadást rendezte. A Grácia Művészeti Intézet színjátsszó csoportja Thomas Mann *Elcsérelt fejek* című történetéből indult ki, s ezt indiai táncjeleket használó gesztusrendszer segítségével próbálta megjeleníte-